

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

תזריע

(חלק יז — שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת תזריע, פרשת החודש, כד אדר ב — א' ניסן, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

תזריע ב *

וכשהוא מת קולו שבעה. כיצד קולו שבעה שתי קרניו לשתי חצוצרות שתי שוקין לשני חלילין עורו לתוף מעיו לנבלים בני מעיו לכינורות ויש אומרים אף צמרו לתכלת¹.

והפשט בדברי ר' יהושע, זהו שאמר כשהוא חי כו" מבואר במפרשים: כשם שבכבש³, דוקא ע"י הקלקול שאירע בו ("מת") נתרבה קולו ("נתרבו בו המצות"⁴) עד שבעה, או עד שמונה לפי היש-אומרים, על-דרך-זה הוא בנידון דהקנים ביולדת, שמתחלה היתה צריכה להביא, קן לנדרה וקן לחובתה⁵, ודוקא בגלל הטעויות והספיקות⁶, שאינה יודעת מה קבעה

א. בנוגע ליולדת המחוייבת להביא כבש גו' לעולה ובן יונה או תור לחטאת. . ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת¹ – נאמר במשנה בסוף מסכת קנים:

האשה שאמרה הרי עלי קן כשאלד זכר (שנדרה להביא קרבן נוסף על מה שחייבתה תורה להביא, אחד לעולה ואחד לחטאת), ילדה זכר מביאה שתי קנים אחת לנדרה ואחת לחובתה, נתנתן לכהן, הכהן צריך לעשות שלש פרידים מלמעלן ואחת מלמטן (כי שני העופות של נדרה הם עולות, וגם עוף אחד מהקן לחובתה הוא עולה (וכנ"ל): „אחד לעולה ואחד לחטאת“), והדין הוא ש„חטאת העוף נעשית למטה ועולת העוף נעשית למעלה“, כמבואר במשנה בתחילת המסכת.

ובהמשך המשנה מפורטים הדינים אם היו טעויות וספיקות מה נדרה היולדת ואם הכהן הקריב קרבנותיה כהלכה; וסיום המשנה הוא בנידון שיש בו הצירוף הגדול ביותר של ספיקות – האשה נדרה להביא משני מינים, ואין ידוע כיצד הקריבם הכהן, ואזי, צריכה להביא עוד ארבעה פרידים לנדרה ושתיים לחובתה וחטאת אחת. בן עזאי אומר שתי חטאות².

ובהמשך המשנה: „אמר רבי יהושע זהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד

(2) ראה פיה"מ להרמב"ם, רע"ב, פי' הרז"ה. וראה הערה 6.

(3) כ"ה בפיה"מ ורע"ב שם. אבל בתוד"ה אמר שם, פרש"י זבחים (סח, א ד"ה א"ר) – באיל. ועד"ז הוא בפ"י הראב"ד ורז"ה קנים שם. ולהעיר מחילוק הפ"י בתוס' (ועד"ז בהמפרש ופ"י הרא"ש), ראב"ד ורז"ה שם אם המדובר בשופר של ר"ה או חצוצרת לשיר על הקרבן, או בחצוצרת המלכים (וראה ר"ה טז, א).
(4) פיה"מ כאן.

(5) כ"ה ברע"ב כאן. ובפיה"מ: והיתה עשירה וכו' לא היתה חייבת אלא עוף א' לחטאת והיא מצוה אחת. ובפ"י הרז"ה: קרבן יולדת שפתח בה הכתוב תחלה אינו אלא פרידה אחת מן הקן כו'.
(6) בפרש"י זבחים שם: וה"ל כשנדרה תחלה ואינה יודעת מה פירשה לא צריכה אלא ד' פרידין ובי' לחובתה אחת לעולה ואחת לחטאת ועכשיו שהביאה כבר ד' פרידין צריכה להביא ד' לנדרה וד' לחובתה. ועד"ז הוא בתוס' ופ"י הראב"ד קנים שם (וראה פ"י הרא"ש שם), והיינו שהמדובר רק בנוגע לבבא האחרונה, א) ואינו מודגש שהירידה היא מקן א' או ב' קנים, לז' כו'.

(* וסיום מס' קנים (וסדר קדשים).
(1) פרשתנו (תזריע), יב, ו. ח.

המתאים ביותר לנידון דידן, יותר מבשאר הדוגמאות.⁸

וצריך להבין מהו תוכן זה.

[ואין לומר, שהטעם לכך שלא הובאה במשנה הדוגמא מירושה הוא מפני שבקנים אין שינוי בקרבנות שהיתה היולדת מחוייבת להביא מקודם, ורק שהיא מוסיפה עליהם, משא"כ בירושה המוריש בטל – שהרי גם בכבש בטל הקול שהיה לכבש בעודו חי].

(ב) הבאת דוגמא ומשל נעשית כדי להוסיף להבנת הדבר – ובפרט בנידון דידן, כמ"ש הרמב"ם, ש"מפני שהיה הענין זר" לפיכך הביא ר' יהושע את המשל "שהוא דומה למה שאמר כבש" – ואינו מובן: איזו תוספת הבנה בעניננו באה ע"י ההמשך, "זהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד וכו'?"

(ג) מפשטות לשון ר' יהושע, "זהו שאמרו", ולא "כמו שאמרו", "למה הדבר דומה" וכיוצא בזה – משמע, שלא בא (רק) לבאר בדברים אלו את הענין דקנים שבמשנה, אלא כוונתו היא (גם – ו) אדרבה – שע"פ הדין דקנים מבואר מה, "שאמרו כשהוא חי קולו אחד כו'". ולכאורה, הרי ענין "כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת

ואין יודע הכהן מה הקריב" עליה להביא שבעה או (לדעת בן עזאי) שמונה קרבנות.

ב. אבל לפירוש זה צריך להבין:

(א) לענין זה, שמלכתחילה לא היה אלא דבר אחד ודוקא ע"י קלקול וכיוצא בזה נעשו שבעה דברים, אפשר להביא כמה וכמה דוגמאות, כגון דוגמא פשוטה מנכסים העוברים בירושה מאב לשבעה או לשמונה יורשים, שכל זמן שהמוריש חי הנכסים הם בבעלות אדם אחד, וכשהוא מת ובניו יורשים את נכסיו, נכנסים הנכסים לבעלות שבעה או שמונה בני אדם וממילא נוסף בהם ריבוי, ואף ריבוי במצוות (נתרכו בו המצות), שהרי כל חלק מהשדה שניתן לכל אחד מהם נוסף בו חיוב בפני עצמו של מצות פאה, בכורים וכו' – בדוגמת ריבוי הקרבנות שביולדת.

ומזה שהביא ר' יהושע דוגמא זו דוקא, מובן שבדוגמא זו יש תוכן

(ב) אין מפורש שהשמונה באו בסיבת הטעיות והספק. ומשמע שמפרש, "שעכשיו שהביאה כבר ד' פרידיו", ונפסלו (מספק) הר"י דוגמת כשהוא מת. (אבל ראה תוי"ט קנים שם ד"ה זה הוא שאמרו, שכתב על דברי הרע"ב, "וכ"כ התוס' דהכא וכן בפרש"י פ"ז דזבחים").

ולפ"ז אין מתיישב כ"כ בלשון ר"י, "כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה". וראה פי' לקח טוב (יעיר קנו) לקנים שם שמקשה גם לפי פי' הרע"ב.

ולהעיר מפי"ה"מ כאן, שמתחיל (כנ"ל בהערה שלפנ"ז), "עוף א' לחסאת היא מצוה אחת" וממשיך, "אבל הואיל ונולד הספק מביאה שבעה", דרובם עולות.

(7) לשון הרע"ב שם.

(8) כי דוחק לומר דנקט דוגמא זו דוקא, כי רק בזה מצינו שמא' נעשה ז' או ח' קולות, מקביל למספר הקרבנות, משא"כ בירושה (שאינן בזה מספר קבוע, כ"א תלוי במספר היורשים שיש לו). ולהעיר מהלשון בפי"ה"מ, "נתרכו בו המצות" ואינו מדייק לפרט מספרם.

(9) ובתרגום קאפח: אמר רבי יהושע על דרך התימה דבר זה כעין אמרם.

— כאן בכלל. ב) מאי קא משמע לן — הלא זוהי הסברא הראשונה והפשוטה, שתשות כח מביאה לתשות חכמה. ג) ויתירה מזה — הדבר הוא היפך כוונת המדובר¹⁵ במשנה בסמיכות לזה (הבא להדגיש שדוקא ע"י זקנה, כאשר „באים לידי תשות כח“, נוספת חכמה). ד) על־כ־לפנים הייה הדבר צריך להאמר לאחר החידוש שבכבא אודות „זקני תורה“ (דאע"פ שבהם מתוסף בישוב הדעת — בזקני עם הארץ הדברים הם להיפך).

ד. נקודת הביאור בכל זה:

מדין זה דקנים נמצא חידוש ענין: בעצם מוטל על היולדת חיוב קן אחד, „אחד לעולה ואחד לחטאת“, ובנידון דידן מוטל עליה גם חיוב נדרה, שתי פרידות לעולה. ומצד הטעויות והספיקות שנולדו אצל האשה ואצל הכהן, נתחדש חיובם של כמה וכמה קרבנות, עד לשבעה או שמונה.

וקשה: איך אפשר לחייבה להביא קרבנות נוספים להקריבם בבית המקדש — בשעה שיתכן שהיא אינה מחוייבת בהם, והקרבנות שהיא חייבת בהם כבר

קולו שבעה"ה הוא ענין טבעי ופשוט, שאינו זקוק לשום הסברה.

זאת ועוד: אפילו היה המאמר „כשהוא חי כו"ו" זקוק להסברה — הרי אין ענינה של משנה (או של התורה בכלל) לומר ביאור על מאמר העולם!¹⁰ ועל כרחק צריך לומר, שכוונת ר"י במאמרו „כשהוא חי וכו"ו" היא (לא להביא משל סתם ממאמר העולם, אלא) לענין הנוגע לדין והלכה. וזוהי כוונת המשנה „זהו שאמרו כו"ו", שהביאור בהלכה הנובעת מהמאמר „כשהוא חי וכו"ו" — נלמד מן הדין שבמשנתנו בענין הקרבנות שהיולדת מביאה.

ג. ועוד נאמר בהמשך המשנה¹¹: „ר' שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שהם מזקינים דעתן מיטרפת עליהן שנאמר¹² מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח, אבל זקני תורה אינו כן אלא כל זמן שהם מזקינין דעתן מתישבת עליהם שנאמר¹³ בישישים חכמה ואורך ימים תבונה“.

ושייכות ענין זה לקודמו — „דכשם שכשהוא מת קולו שבעה, כך זקני תורה כל זמן שמזקינים ובאים לידי תשות כח הן מוסיפים חכמה“¹⁴.

אבל צריך להבין:

א) ענין „זקני עם הארץ כל זמן שמזקינים כו"ו" — מדוע הוא נוגע

10) להעיר מתוס' קנים שם: באיל קמשעתי קרא. וצ"ע.

11) ראה המפרש. ובפי' הרא"ש.

12) איוב יב, כ.

13) שם, יב.

14) לשון הרע"ב קנים שם. ועד"ו הוא בפי'ה"מ שם. המפרש ופי' הרא"ש שם.

15) משא"כ בשבת (קנב, א) שמוכן זה שמביא הסוגים, כי כל הסוגיא שם הוא ע"ד זקנה בכלל והשינויים (לגריעותא) שנעשים באדם כשבא לידי זקנה (וגם מביא שם לפני' דברי זקני ת"ח ע"ד ימי זקנה שלהם וכן דוקני ע"ה). ומקדים ת"ח כל זמן שמזקינים לע"ה כ"ז שמזקינים כו' כסדר הכתובים באיוב „בישישים חכמה“ (שם, יב), „מסיר שפה לנאמנים“ (שם, כ) — ראה עיון יעקב לע"י קנים שם.

השינויים בין לשון המשנה בקנים להלשון במס' שבת — נתבאר בארוכה בהתעודות.

הנקרא אשם תלוי שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שידוע לו בודאי שחטא בשגגה²⁵ כו".

אבל בנידון דידן²⁶, הרי החיוב מתחילה היה ודאי, ורק אחר כך נולד הספק – ואף זאת, רק ע"י האשה והכהן – אם השלימה מה שהוסיפה על חיובה ונתכפר לה²⁷.

גם צריך להבין: מהו גדרם של שבעה או שמונה קרבנות אלו, בשעה שסיבת הקרבנות היא ספק של האשה או הכהן?

ועל כך אמר ר' יהושע²⁸, "זהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה". ולכאורה הרי זה תרתי דסתרי: שבעת הקולות הם, "שתי קרניו לשתי חצוצרות כו", שהם קולות של קרניים ושוקיים כו, אשר אין להם שייכות ל"קולו" של הכבש – ואעפ"כ, אמרו... כשהוא מת קולו שבעה".

כלומר: ע"י מיתת הכבש מתבטל "קולו אחד", ונוצרים קולות חדשים בקרניים כו, אבל "אמרו" שכולם הם "קולו" של הכבש.

ובזה מבואר גדרם של הקרבנות הנ"ל, (שאע"פ שהסיבה לקרבנות אלו היא ספיקות שנתהוו לאחר קרבנות

הוקרבו¹⁶, וכבר נתכפר לה ויצאה¹⁷ ידי כל החיוב שלה (ונמצא שהשאר הוא חולין בעזרה)¹⁸!

בשלמא בחטאת העוף הבאה על הספק, בספק יולדת וכיוצא בזה – י"ל, כפשטות הלימוד בגמרא¹⁹, שהתורה²⁰ חידשה שאפילו על ספק אם נטמאה²¹ חייבת להביא קרבן לכפרה²² (המתיר אותה לאכול בקדשים²³), בדוגמת אשם תלוי²⁴ שחייבה התורה את האדם להביא כשיש ספק אם חטא, וזהו

(16) בנוגע לעולה כתב רש"י בכיו"ב בכ"מ (פסחים כח, רע"א ד"ה חטאת העוף. כריתות ז, ב ד"ה מביאה קרבן. כב, סע"ב ד"ה חטאת. ערכין ה, ב ד"ה ואינו נאכל) דעולה באה על תנאי אם ילדתי הרי היא לחובתי ואם לאו הרי היא נדבה. וראה גם פירושו בנדו"ד זבחים סז, סע"ב. אבל ברמב"ם בפיה"מ קנים ובהל' פסולי המוקדשין פ"י (ועוד) לא הזכיר דבאו על תנאי. (17) ולהעיר דיש בזה כמה ספיקות כמבואר בארוכה במפרשי המשנה.

(18) ראה רמב"ם הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"ז (הל' שגגות פ"א ה"ב), וראה פרש"י שבהערה 16. וראה (ובהבא לקמן) אנציקלופדי' תלמודית ערך חטאת העוף הבא על הספק, וש"נ. (19) נזיר כט, א.

(20) שלמדוהו מהפסוק בסוף פרשתנו (מצורע): והזב את זובו לזכר ולנקבה גו'.

(21) ראה פי' (רש"י) נזיר שם ד"ה מנין. ד"ה מה זכר. תוד"ה וסבר שם. פי' הרא"ש ומאירי שם.

(22) לפנינו בגמ': מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת. וראה לשון רש"י בנזיר שם. ובמאירי. ובפי' הרא"ש שם, וצריך לומר דסיפא דמילתא נקט וכולי אתי' מהך קרא". וראה גם פרש"י פסחים וכריתות ז, ב (שבהערה 16), תמורה (לד, רע"א) ד"ה חטאת הדלימוד הוא (גם) על עצם הדין דבאה על הספק.

(23) ראה רמב"ם הל' שגגות שם.

(24) ראה תוד"ה אימר זבחים שם: דאתא קרא למימר להביא על הספק כמו בבהמה אשם תלוי. ולתי' א' לפני' בתוס' שם קאי גם לרבי יהושע (דסתם קנים ר' יהושע, עיי"ש בגמ').

25) רמב"ם הל' שגגות רפ"ח.

26) אבל להעיר מפי' הראב"ד בסיום מס' קנים: כלל זה למסכת קבין חטאת העוף באה על ספק לידה ועל ספק כפרה ונפקא לן מקרא במס' נזיר. ואולי קאי בעיקר על ענין הא'.

27) שחטאת בהמה כשהספק הוא בכפרה אינו מביא אשם תלוי (תוספתא כריתות פ"ב, ז, הוריות ד, א. ובירושלמי פסחים פ"ח סה"ב: ספק כפרה כיפר. וראה אנציקלופדי' שם, וש"נ).

28) ראה הערה הבאה.

ה. ואם יוקשה, כיון שסיבת הקרבן אינה אלא מצד הספק, אם כן איך נעשה הקרבן לחיוב השוה לקרבן חובתה – הרי מצינו כמה דוגמאות לכך שתוקפו של המסובב עולה על תוקף סיבתו³². ומהן:

(א) בדיני סוכה מצינו, שהדין הוא שנסרים³³ שרחבם ארבעה ו, הפכן על צדיהן שאין בהם ארבעה³⁴, עדיין פסולים הם³⁵, „דכיון דיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן“³⁶.

שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה“ שהוא לא רק בהענין דגם בזה נתרבה מצוה ע”י קלקולו, כי נוסף על קרבן זה (דכשר הוא) „צריך להביא אחד לחובתו או לנדורו“ (פרש”י ריש מט’ זבחים),

כ”א גם בזה דקרבנות אלו דשחטו שלא לשמן (כשרים „לזרוק דמם להקטיר אימוריהם ולאכול את הנאכלין“ (פרש”י שם), „קמ”ל ד) בבקדושתיהו קיימי ואסור לשנוי בהו“ (כבגמ’ שם ב, א). ושם ריש ע”ב „אלא אם כמה שנדרת כו’ ואם לא נדבה יהא“ וראה פרש”י שם ד”ה ואם לאו.

(32) ולהעיר מלקח טוב (להר”י ענגל) כלל יז, אם מצינו טפל חמור מן העיקר.

(33) סוכה יד, ב. רמב”ם הל’ סוכה פ”ה ה”ז. טוש”ע (ואדה”ז) או”ח סתרכ”ט ס”ח (ס”ל).

(34) כ”ה ברמב”ם טוש”ע ואדה”ז שם. וברש”י שם ד”ה הפכן „שהוא פחות מג” וראה מהרש”א שם.

(35) כרב הונא (בגמ’ שם) דקאי ר”נ כוותי’ וגם רב חסדא ורבה בר רב הונא חזרו בהן (הגהת מיימוניות שם אות ז).

(36) פרש”י שם ד”ה פסולה. ט”ז שם סק”ט.

החובה (הראשונים) שלה, הרי גם קרבנות אלו הם (בדוגמת) „קולו“ – (חל עליהם גדר חובה²⁹ וכו’, כקרבנותיה³⁰ הראשונים ממש³¹.

135

(29) להעיר דהסוגיא בזבחים שם (סז), א ואילך) הוא בדעת ר’ יהושע „עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת כיון שמלק בה סימן אחד נמשכת ונעשית חטאת העוף“, „וקס”ד ואפילו למיסק ל’ לשם חובת חטאת קאמר“ (לשון רש”י בסוף העמוד שם). ולפ”ז י”ל דזה שהביא הגמ’ שם משנתנו דקנים הוא לא רק להוכיח ד,מדאיירי רבי יהושע בהא שי”מ קינין ר’ יהושע אמרה“ (פרש”י שם סח, א סד”ה א”ר יהושע), והקושיא היא מהמשנה חטאת ועולה וסתומה ומפורשת כו’, כ”א שגם תוכן הסברא נוגע לגוף הענין. וראה מסקנת הגמ’ שם (סח, א). ובתוד”ה אימר שם ובהערה הבאה.

(30) אף ש,כל החטאות האלו אינן נאכלות מפני שהם ספק“ (רמב”ם הל’ פסולי המוקדשין ספ”י. ועד”ז בפיה”מ קנים שם). ובפרש”י זבחים שם ד”ה בן עזאי „וחטאות הללו אינן נאכלות שהרי על הספק באו ואין מליקתן מליקה להתירן באכילה“.

ואולי י”ל מדשינה רש”י בלשונו ולא כתב כבפירושו בשאר מקומות (פסחים תמורה וערכין שם. כריתות כו, ב) – לענין ספק לידה וזיבה) שמא חולין הוא ומליקתה שוי’ נבילה, וכיו”ב, דזה שחטאות האלו אינן נאכלות (ונשרפות) הוא לימוד ודין בפ”ע בנוגע לאכילתה, דאינה מליקה להתירן באכילה (וע”ד פשטות לשון הגמ’ בניזיר שם בסופו: אי מה זכר . . ונאכל אף נקבה כו’ ונאכל כו’). כי לא רק חיובן ודאי אלא גם קדושתן. ולהעיר מתוד”ה מתקיף ניזיר שם, ע”ב. ופי’ הרא”ש שם. וראה אנציקלופדי’ שם, וש”נ. ואכ”מ.

(31) ועפ”ז י”ל הקשר והשייכות לתחלת סדר קדשים (דנעוץ תחלתן בסופן*) „כל הזבחים

בעלמא (ובפרט שהזחירו על כיו”ב בתוקף המהר”ל והשל”ה וכו’ – הובאו בקונט’ עה”ח פלא”א, כ”א שהסיוס יש לו שייכות עם (נעוץ ב)ההתחלה. וכבר העירו באחרונים מברכות י, רע”א ובתוס’ שם. וראה ספר ויהא ברכה.

(* ספר יצירה פ”א מ”ז. וי”ל דמטעם זה המנהג בכל ישראל לקשר ב,הדו”ן סיום המס’ (וסדר) לתחלתו (וע”ד, מתכפיין התחלה להשלמה – רשות לחתן בראשית”), שהוא לא בכדי לחדודי

ללמד ונמצא למד": דין זה נוגע ומבאר גדרים ודינים השייכים בכבש כשהוא חי, וכן – במה שמשנתנה בו כשהוא מת. אחד מהם – כבש הנעבד לעבודה זרה, שדינו⁴² להיות פסול למזבח⁴³.

מצינו ספק בגמרא⁴⁴ אם "יש שינוי לנעבד או אין שינוי לנעבד", ושם⁴⁵ נתבאר, דהיינו האיבעיא "המשתחוה לבהמה צמרה מהו לתכלת . . קרניה מהו לחצוצרות שוקיה מהו לחלילין בני מעיה מהו לפארות" (נימין של כינור⁴⁶).

ובזה הנפקא מינה להלכה מהמאמר „כבש) כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה": אע"פ שהחצוצרות וכו' הנעשים מן (הקרניים וכו' של) הכבש המת כבר הופרדו מן הכבש והיה בהם שינוי מעשה, ושבעת הקולות אינם קולות של כבש (ואפילו לא של שוקיו, עורו כו'), אלא קולות של חצוצרות, חלילין, תוף כו' – שבעה אופני קול שאין להם שייכות אל „קולו אחד" של הכבש החי – מכל מקום אמרו על כך שקולות אלו הם „קולו שבעה": אף כאשר אלו הם שבעה קולות, נשארת בתוקפה שייכותם (בנוגע לדיני התורה – האיסור לגבוה) אל „קולו אחד" של הכבש החי, ואין בו שינוי לגבי דין נעבד (לגבי גבוה)⁴⁷.

ורואים אנו³⁷, שאע"פ שהסיבה והטעם לכך ש"יש שם פסול עליהן" היא מצד „גזירת תקרה"³⁸, שנאמרה דוקא על הצד שבו רחבן ארבעה, מכל מקום נעשו „כשפודין של מתכת", היינו שחל עליהם פסול עצמי, ולכן הם פסולים גם על הצד שאין בו גזירת תקרה.

(ב) דברי החתם סופר³⁹ הידועים בנוגע ליום טוב שני של חג השבועות, שהוא חמור מיו"ט שני של גלויות בשאר המועדים, כי אינו בא מצד הספק כמו בשאר ימים טובים, אלא יש בו כח של ודאי וטעם הדבר, כי בחג השבועות מעולם לא היה ספק כמו בפסח וסוכות (כיון שקביעותו היא ביום החמישים לעומר⁴⁰), ומה שעושים אותו שני ימים הוא רק „כדי שלא לחלוק במועדות"⁴¹.

ונמצא, שסיבת יו"ט שני של חג השבועות היא היו"ט השני של פסח וסוכות – „שלא לחלוק במועדות" – שהם פגם בלבד, ומכל מקום יש ביו"ט שני של שבועות תוקף וכח של ודאי יותר מאשר בפסח ובסוכות.

ו. ע"פ הנ"ל (ס"ד) י"ל גם לאידך גיסא, שהדין דקנים מוסיף ביאור במה שאמרו „כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה", כפשטות לשון ר' יהושע, וזהו שאמרו „דמשמע ש, בא

(42) תמורה כח, א ואילך וש"נ. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ג ה"ו.

(43) משא"כ להדיט דבע"ח אינו נאסר (תמורה כט, א. רמב"ם רפ"ח מהל' ע"ז).

(44) ע"ז מו, ב.

(45) שם מו, א. וראה פרש"י שם ד"ה תכלת דכהנים.

(46) פרש"י שם ד"ה לפארות.

(47) וכן פסק הרמב"ם הל' איסור"מ פ"ד ה"ז.

ובמאירי ע"ז שם. אף שבגמ' נשאר בתיקו. וראה כס"מ שם.

שו"ע אדה"ז שם. ולשון הרמב"ם „שזה הנסר פסול בין כו'".

(37) ראה צפע"נ לרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ב.

(38) לשון פרש"י שם ד"ה כשרה.

(39) שו"ת אורח סו"ס קמה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1030.

(40) ראה שו"ע אדה"ז אורח ר"ס תצד.

(41) רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ג ה"ב.

והנפקא-מינה בפועל י"ל: לאופן הראשון, הרי כיון שנעשו מציאות חדשה, האיסור אינו אלא מדרבנן⁵²; ולאופן השני יש כאן איסור מדאורייתא⁵³, נעבד (לגבוה)⁵⁴.

ואלו הם דברי ר' יהושע, וזהו שאמרו כשהוא חי כו": הדין שבמשנה על הקרבנות שמביאה היולדת, מבאר את ענין, כשהוא חי כו":

כשם שבקנים, אע"פ שסיבת החיוב היא ספק (באותם קנים שהיתה מחוייבת בהם), מכל מקום גם הקרבנות הנוספים הם בדוגמת "קולו", ויש עליהם גדר חובה כמו הקרבנות

אלא שאת זאת אפשר לפרש בשני אופנים:

(א) דין זה ש"קרניה פסולין לחצוצרות ושוקיה לחלילין כו"⁴⁸ אינו אלא מפני שבאו מן הכבש, וממילא נשאר בהם האיסור לגבוה; אבל לא חל עליהם, שם עבודה זרה – נעבד (לגבי גבוה)⁴⁹, שהרי נעשו מציאות חדשה.

(ב) דין זה ש"קרניה פסולין לחצוצרות כו" הוא ממש כשם שהכבש עצמו פסול למזבח⁵⁰; חל עליהם, שם עבודה זרה, נעבד (לגבוה), וממילא הם עצמם מאוסים לגבוה⁵¹.

137

(48) לשון הרמב"ם שם.

(49) ראה פרש"י ד"ה ומה שעליהן וד"ה ר' יוסי (שם מה, א). ובתוד"ה אלהיהם שם, אם מחובר מקרי ע"ז (אף שאינה נאסרת להדיוט). ובפרש"י חולין מ, א ד"ה דומיא, ובע"ח אע"ג דלא מיתסרי משום עבודת כוכבים כו' אלהות מקרי". וראה פרש"י ד"ה נעבד (ע"ז מו, סע"א) ותוד"ה יש (שם, ריש ע"ב), דבע"ח עדיפא לאסור לגבוה ממחובר.

(50) ראה לשון הרמב"ם שם, המשתחוה לבהמה כשם שנפסלה למזבח כך צמר שלה פסול לבגדי כהונה וקרני פסולין לחצוצרות כו' הכל פסול ומלשונו משמע שזה קמ"ל דכשם שהבהמה נפסלה למזבח מצד נעבד לגבוה, כך הוא בצמר לבגדי כהונה כו' וקרנות לחצוצרות שיש עליהם גדר האיסור דנעבד לגבוה. ולהעיר מצפ"ע מהד"ת פו, ד, דגבי משתחוה לבהמה חל האיסור על הבהמה והם אסורים ממילא כו". (51) לכאורה י"ל דוגמת ב' אופנים אלו גם באיסור ע"ז להדיט כשנשתנה, אם, זה שכל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו" (פרש"י שם מו, סע"ב ד"ה או אין. מאירי שם ד"ה משתחוה) הוא רק בדין, שאסור בהנאה כמוהו, או, הרי הוא כמוהו" גם בגדר ותוכן האיסור דע"ז. ואכ"מ.

ועפ"ז אולי י"ל מעין ב' אופנים אלו בכבש של ע"ז (שעשאה חליפין לע"ז וכיו"ב – ע"ז נד, ב. רמב"ם הל' ע"ז רפ"ח. טושו"ע י"ד סו"ס קמה).

אם זה שקרני אסורין לחצוצרות שוקיו לחלילין הוא לפי שהם חלק מהכבש, ואסורין בהנאה כמו בשר הכבש לאחר מיתה, או שחל עליהם גדר ואיסור עצמי חצוצרות של ע"ז וחלילין של ע"ז [ומבאר ר"י, וזהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה, דנעשו, חלילין של ע"ז] כדלקמן בפנים לענין נעבד לגבוה.

ואולי י"ל דנפק"מ גם להלכה אם מותר להשתמש ולהנות מקולות אלו כי חל עליהם דין של, חלילין של ע"ז אסור לספוד בהן" (רמב"ם שם פ"ט הי"ד. טושו"ע שם סקמ"ג ס"ד). שלפי אופן הא' דחליל זה אסור בהנאה מפני שהוא חלקו של הכבש ולא מפני שהוא חליל של ע"ז, יש לומר שאין איסור לתקוע להשתמש בחליל זה ופשיטא לשמוע קולו, כי אי"ז הנאה מחליל של ע"ז כ"א משוק ומעור כו' של ע"ז, וא"כ אי"ז בגדר הנאה. ובפרט לתי' הא' בתוד"ה שאני (פסחים כו, רע"א. ע"ז מת, ריש ע"ב ד"ה לא) שמשמע שגם בע"ז צ"ל דרך הנאה. וראה פרישה שם סק"י. וצ"ע. (52) ראה תוד"ה יש שינוי (שם מו, ב): דמדאורייתא ודאי פשיטא ל' דיש שינוי בנעבד כמו באתנן אלא מדרבנן הוא דקא מיבעי' ל' דמשום חומרא דעבודת כוכבים יש לאסור אע"ג דנשתנה.

(53) כדמשמע ברמב"ם שם.

(54) ולפ"ז נפק"מ בפשטות אם פסולה גם בדיעבד. וראה לח"מ לרמב"ם שם.

נמלך, אינה יודעת מה נתנה, אין יודע מה עשה כו' (ופרטי החילוקים בין מין אחד לשני מינים כו'), ומצד כל ספק וספק וכו' נוסף קרבן כו', עד שצריך להקריב שבעה (שמונה) קרבנות.

ולפיכך הובא במשנה ההמשך: „ר' שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינים דעתן מטרפת עליהן כו' זקני תורה כל זמן שמזקינים דעתן מתיישבת עליהם כו'” – אשר בפרט הראשון ישנה הנקודה הנ"ל;

ולכן הקדים פרט זה, „זקני עם הארץ כל זמן שהם מזקינים דעתן מיטרפת כו'”, והסמיכו אל האמור לפניו:

ר' שמעון בן עקשיא אומר, שבזמן הזקנה (תלמידי חכמים „באים לידי תשות כח”, „נחלשים ויפסיד גופם” ובכל זאת „תרבה חכמתם”⁵⁶, אבל) ע"פ טבע נגרמת חולשה בשכל⁵⁷, כפי שאנו רואים בזקני עם הארץ, ואעפ"כ „זקני תורה... דעתם מתיישבת עליהם”, כלומר, אע"פ שמעלתם (והסיבה הראשונה) היא היותם תלמידי חכמים, ואם כן, לכאורה חידוש גדול דיו הוא לומר ששכלם אינו נחלש – דלא כזקני עם הארץ (שהוזכרו לפני כן) שדעתם מיטרפת⁵⁸ – הנה החידוש כאן הוא גדול יותר, „תרכה חכמתם ויתחזק שכלם ויוסיפו שלימות” יתר על מדריגתם כתלמידי חכמים קודם לכן.

ובפרט זה, דומה הדבר יותר לתוכן ענין הקנים דלעיל, שהרי נאמר כאן (על זקני תורה) „כל זמן שהם מזקינים”

הראשונים ממש – על-דרך-זה הוא בנוגע לענין כבש הנעבד:

אע"פ שקרניו ושוקיו כו' נשתנו ונעשו מציאות חדשה, ולכאורה הפסול למזבח אינו שייך בהם כמו בהיותם מחוברים לכבש כשהוא חי, מכל מקום אמרו „כשהוא מת קולו שבעה” וחל עליהם פסול עצמי מדאורייתא כ„קולו”; אף הם „נעשו כשפודין” של עבודה זרה, פירוש, ש”שם עבודה זרה” – נעבד (וממילא, האיסור לגבוה) – נעשה השם של קרניו ושוקיו כו'⁵⁵, ולפיכך הפסול שלהם לחצוצרות וחלילין כו' הוא מפני שהם עצמם מאוסים לגבוה.

ז. אמנם, בענין „כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה” יש פרט שאינו דומה לגמרי לקני היולדת:

כבש מודגשת (ירידה ו)סיבה אחת – השינוי בו „כשהוא מת” ביחס למצבו הקודם, „כשהוא חי”; משא”כ בקנים הוזכרו במשנה כמה פרטים: הכהן לא

55) עפ"ז י"ל דזה שרק „ר"א אף צמרו לתכלת”,

כי „צמרו לתכלת” אינו שינוי גמור ומציאות חדשה ממש (כמו „קולו שבעה”) – ראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' יא סי"ג (בצמר לציצית), ועייג"כ צפע"נ הל' תרומות (פ"א הכ"ד – כד, א) דשם צמר עליו אף כשהוא מחובר [ובפרט ע"פ פרש"י ודרו"ל (שבת עד, ב) עה"פ „טו את העזים” שמעל גבי העזים כו' (ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 449 ואילך)] – ולכן פליגי אם אמרינן גם ע"ז* „קולו” – איסור בפ"ע, כיון שהוא (כמעיקרא) חלק של כבש שלא נשתנה בשינוי גמור.

56) פיה"מ כאן.

57) ראה אוה"ח ויחי מזו, כט.

58) להעיר מהמפרש לקנים ד"ה רבי שמעון.

ובפי' הרא"ש שם.

ומבאר מה מחזיק את ישראל ועומד להם בזמן הגלות, להביאם לענין היולדת – לגאולה: „זהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה“⁶³:

איתא במדרש⁶⁴ „אדריאנוס אמר לרבי יהושע גדולה הכבשה העומדת בין שבעים זאבים, אמר ליה גדול הוא הרועה שמצילה ושומרה ושוברן לפניה“.

ועל כך עולה השאלה: בשלמא כשישראל עומדים במצב של כבש „חי“, שהוא בכללותו, כאשר בתוך בני ישראל „חיה“ מדריגת האבות אברהם יצחק ויעקב⁶⁵, אזי מובן מה ש„הרועה“ . . שומרה – את בני ישראל העומדים במדריגת כבש „חי“.

אבל „כשהוא מת“, כאשר מדריגת האבות אינה מאירה בגילוי, עד שנתהוו שבעה קולות נפרדים וחֲדָשִׁים, שאינם בדרגת „קולו אחד“ של האבות – בני ישראל חלוקים זה מזה לסוגים שונים – איך מתקיים בהם „הרועה“ . . שומרה?

על כך אומר ר' יהושע „כשהוא מת קולו שבעה“, כדאיתא במדרש⁶⁶ „גפן

– הסיבה והירידה אינם ענין חד-פעמי, אלא בכל יום מתגברת חלישות הגוף, ולכן ע"פ טבע צריכה להתגבר גם חלישות השכל (כמו בזקני עם הארץ, ש„כל זמן שמזקינים דעתן מיטרפת“), אבל בפועל אדרבה, כל יום ויום „דעתן מתיישבת עליהן“ יותר.

[וי"ל שהדבר נוגע להלכה לענין היושבים בסנהדרין, שצריכים להיות בעלי זקנה⁵⁹].

והרי זה בדוגמת הנידון דקנים כנ"ל, שע"י כל ירידה וספק, נוספים עוד ועוד קרבנות.

ח. הביאור בפנימיות הענינים, וביאור השייכות לר' יהושע דוקא (דסתם קנים ר' יהושע⁶⁰):

סדר קדשים בכללו מורה על בני ישראל, שהם „גוי קדוש“, וגם (מסכת „חולין“ שלהם ה"ה חלק מ(סדר) „קדשים“). ובסיום סדר קדשים מבואר ענין היולדת, המורה על גאולתם של ישראל, כידוע⁶¹ שהגלות נמשלה לעיבור והגאולה ללידה, כמש"נ נבואת הגאולה⁶², חלה גם ילדה ציון את בניה“.

ובקשר לכך מסיים וחותם ר' יהושע

63) ומובן שהמדובר בכבש (עד כ"כ שר"י אי"צ לפרשו ומתחיל „כשהוא חי“), מכיון שבא בהמשך לקרבנות דיולדת שעיקרן הוא כבש לעולה.

64) נתחומא ותולדות ה. אסת"ר בסופו פ"י. יא. 65) שהיו רועי צאן (ויגש מז, ג: אבותינו (ל' רבים)). ובפרט שייך ליצחק וליעקב (שביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק (וירא כא, יב). נדרים לא, א. וש"נ) – „השה לעולה“ דעקידת יצחק, ועבודת יעקב בצאן לבן (ראה לקו"ש חט"ו ע' 254 ואילך, וש"נ).

66) שמו"ר פמ"ד, א.

59) סנהדרין יז, סע"א. וש"נ. וברמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ו „בעלי שיבה“. וזה ד, אין מושיבין בסנהדרין זקן“ (סנהדרין לו, ב) – פי' הרמב"ם (שם ה"ג) „זקן מופלג בשנים“. וג"ז הוא רק בנוגע לדיני נפשות כו'. ולהעיר מהגירסא ופי' במשנה הוריות (פ"א, מ"ד) – פרש"י ורמב"ם שם. תוי"ט. ועוד. ואכ"מ.

60) זבחים סו, ב ואילך.

61) ראה תו"א ר"פ וארא.

62) ישע"י סו ח. – וכימי צאתך מארמ"צ –

וכמש"נ ביחזקאל קאפ"טז.

על כך בא המשך המשנה, שע"ז שישנה „זקנה" במצב הגלות, הרי „בישישים" וב„אורך ימים" תבוא תוספת יתירה של „חכמה" ו„תבונה".

ועל-דרך מה שמצינו ביציאת מצרים⁷¹, שלמרות טענת ישראל שהם מוותרים על הרכוש הגדול, ובלבד שיצאו מהגלות מהר יותר, רצה הקב"ה שיצאו ברכוש גדול דוקא.

פנימיות כוונת הגלות היא בירור הניצוצות⁷². דוקא כאשר בני ישראל נוטלים „כספם וזהבם אתם"⁷³, וכל אחד מברר את כל הניצוצות של חלקו בעולם, אזי הגאולה היא בשלימות.

אמנם, בזמננו אנו כבר באה ה„זקנה" וה„שיבה" בגלות, ולכל הדעות⁷⁴, עד לזקנה מופלגה, ואם ח"ו נשאר עוד כמה רגעים לשלימות הזקנה בגלות – יהי רצון שישתכחו כל החשבונות,

[ואע"פ שאין שכחה לפני כסא כבודך, הרי כל ענין הגלות הוא למטה מכסא הכבוד⁷⁵, ושם מקומו של ענין השכחה⁷⁶, ואם כן ישתכחו כל החשבונות].

ואזי „נגאלין מיד"⁷⁷, בעגלא דידך, למטה מעשרה טפחים, ע"י משיח צדקנו.

(משיחות כ"ף מנ"א, ש"פ עקב וש"פ ראה תשל"ז)

ממצרים תסיע⁶⁷. . מה הגפן היא חיה ונשענת על עצים מתים כך ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על המתים אלו האבות".

כלומר: זה שיש כאן „קולו שבעה", שבעה סוגים שונים בישראל, אין זו מציאות נפרדת (לגמרי), אלא הדבר נובע (חי) מ„קולו", הקול של הכבש החי – האבות, שהם אבותיהם של כלל ישראל ושל כל אחד מישראל⁶⁸.

וכשם שאצל האבות היה „קולו" ו„קולו" – לאבינו שבשמים, כן גם בכל שבעת הקולות השונים – כאשר בני ישראל מתחלקים לשבעה חלוקי מדריגות בעבודת ה' – נמצא בתוך מציאותם „קולו" ו„קולו" לאבינו שבשמים; ככל אחד ואחד משבעת הקולות ישנו „הקול קול יעקב"⁶⁹, אשר בזכותו „אין ידי עשו שולטות"⁷⁰ – הרועה שומרה.

וזהו שהדגיש ר' יהושע „כשהוא מת קולו שבעה": זה שכל שבעת חלוקי המדריגות חיים וקיימים נובע מכך שהם „נשענין על המתים אלו האבות" – „כשהוא מת".

140

ט. אך כאן מתעוררת השאלה: הן אמת „גדול הוא הרועה שמצילה ושומרה", אבל עד מתי יוסיפו להיות בין שבעים זאבים? מה טעם האריכות הכי גדולה של זמן הגלות?

(71) ברכות ט, סע"א ואילך.

(72) תו"א ר"פ לך. שם קיז, ב. ובכ"מ.

(73) ישע"י ט, ט.

(74) דכלו כל הקיצין (סנהדרין צז, ב).

(75) ע"ד הידוע מאמר אדה"ו (פלה הרמון שמות ז, א) „שלפני נשמות הגבוהות כמו רשבי" לא נחרב הבית כלל".

(76) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"י. ועאכו"כ שצ"ל שכחה לטובה.

(77) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(67) תהלים פ, ט.

(68) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.

(69) תולדות כז, כב. – ולהעיר ממהז"ל עה"פ שמע ישראל גו' שאמרו השבטים „כשם שאין בלבך אלא אלא אלא כך אין בלבנו כו" (פסחים נו א. ובשע"ת לאדהאמ"צ (ח"ב ד"ה איתא בר"מ פכו") כן – בעולם הבריאה (ששם אין ה„חי" דאצילות)) (70) ב"ר פס"ה, כ.